

Doç. Dr. Musa AYGÜL
Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültesi

**Milletlerarası Ticarî
Tahkimde Tahkim Usûlüne
Uygulanacak Hukuk ve
Deliller**

Bu alışma sırasında en özverili desteği ailemden gördüm. Kendilerine şükranlarımı sunmayı zevkli bir görev saymaktayım. Bu eserin hazırlanması sürecinde en çok mağdur olan, hiç şüphesiz eşim ve oğlum Süleyman Alp idi. Bu sebeple çalışmayı onlara ithaf ediyorum.

Aęustos 2014

Konya

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	VII
İÇİNDEKİLER	IX
KISALTMALAR	XXIII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM TAHKİM USÛLÜNE UYGULANACAK HUKUKUN TESPİTİ

§ 1. Genel Olarak	5
§ 2. Kıta Avrupası ve Common Law Usûl Hukukunun Karakteristik Özellikleri	7
I. Kıta Avrupası Medenî Usûl Hukuku	9
II. Common Law Medenî Usûl Hukuku	11
§ 3. Milletlerarası Tahkim Usûlünün Globalleşmesi	15
I. Hukuk Sistemlerinin Uyumlaştırılması	15
II. Tahkim Usûlüne Dair Millî Olmayan Kurallar	17
A) Tahkim Usûlüne Dair Millî Olmayan Kuralların Oluşması	17
B) Tahkim Usûlüne Dair Bazı Uygulamalar ve Düzenlemeler	21
§ 4. Tahkim Usûlüne Uygulanacak Hukukun Özerkliği	24
I. Tahkim Usûlü ve Esasa Uygulanacak Hukuk	24

II. Lex Arbitri ve Tahkim Usûlüne Uygulanacak Hukuk	26
A) Lex Arbitri Kavramı	26
B) Terminoloji	28
C) Lex Arbitri'nin Tespit Edilmesi	29
1. Lex Arbitri'nin Millî Hukuk Olmasını Savunan Görüş.....	29
a) Mülkîlik İlkesi (Tahkim Yeri, Objektif Test, Seat Theories)	30
b) Usûl Kanunu Kriteri (Subjective Test, Legal Localization)	32
2. Lex Arbitri'nin Millî Hukuk Sistemlerinden Bağımsız Olmasını Savunan Görüş.....	34
3. Türk Hukukundaki Durum ve Görüşümüz	36
D) Lex Arbitri'nin Muhtevası.....	41
E) Lex Arbitri ve Tahkim Usûlünün Birbirinden Ayrılması	42
§ 5. Tahkim Usûlüne Uygulanacak Hukukun Tespiti.....	45
I. Genel Olarak	45
II. Tahkim Usûlüne Uygulanacak Hukukun Taraflarca Belirlenmesi (İrade Muhtariyeti)	47
A) Millî ve Milletlerarası Düzenlemelerde İrade Muhtariyeti.	48
B) Tahkim Usûlüne Uygulanacak Hukukun Seçimine Dair Anlaşmaların Geçerliliği ve Yorumu	51
C) Tahkim Usûlüne Uygulanacak Hukukun Seçimine Dair Anlaşmaların Şekli	53
D) Seçilebilecek Usûl Kuralları	54
1. Millî Hukuk Sistemlerinin Seçilmesi.....	55
a) Genel Olarak	55
b) Millî Usûl Kurallarının Seçilmesinin Olumsuz Tarafları.....	58
2. Kurumsal Tahkim Kurallarının Seçilmesi.....	59
a) Genel Olarak	59
b) Kurumsal Tahkim Kurallarının Seçilmesinin Sonuçları.....	61

---

c) Seçilen Kurumsal Tahkim Kurallarının Bağlayıcılığı.....	63
d) Kurumsal Tahkim Kurallarının Zaman İçinde Değişmesi.....	67
E) Hakem Mahkemesinin Tarafların Seçimine İtirazı	68
III. Taraflarca Bir Anlaşma Yapılmaması Halinde Tahkim Usûlüne Uygulanacak Hukukun Tespiti.....	71
A) Tahkim Yeri Usûl Kurallarının Uygulanması.....	72
B) Tahkim Usûlüne Uygulanacak Hukukun Hakem Mahkemesince Belirlenmesi	75
1. Genel Olarak	75
2. Hakemlerin Tahkime Uygulanacak Usûl Kurallarını Belirleme Yetkisi	76
a) UNCITRAL Model Kanununda Hakem Mahkemesinin Yetkisi	78
b) Millî Hukuk Sistemlerinde Hakem Mahkemesinin Yetkisi.....	79
c) Milletlerarası Kurumsal Tahkim Kurallarında Hakem Mahkemesinin Yetkisi.....	81
3. Tahkim Usûlüne Uygulanacak Hukukun Tespiti Zamanı.....	82
a) Tahkim Yargılamasının Başlangıcında Tahkim Usûlüne Uygulanacak Kuralların Belirlenmesi	82
b) Tahkim Usûlüne Dair Her Bir Somut Sorun İçin (Case-By-Case) Uygulanacak Kuralların Belirlenmesi	83
4. Hakem Mahkemesinin Taraflarla İstişare Ederek Tahkim Usûlüne Uygulanacak Kuralları Tespit Etmesi.....	85
a) Genel Olarak	85
b) Hakem Mahkemesinin ve Tarafların Biraraya Gelmeleri (Ön Toplantı).....	87
c) Milletlerarası Tahkim Kurallarında Ön Toplantı Yapılmasına İlişkin Düzenlemeler	91
d) Ön Toplantı ve Görev Belgesi (Terms of Reference)	92

e) Ön Toplantılarda Kararlaştırılması Gerekli Konular	93
5. Hakem Mahkemesinin Tahkim Usûlüne Uygulanacak Kuralları Tespitinde Dikkate Alabileceği Hususlar.....	98
a) Genel Olarak	98
b) Tahkim Usûlüne Uygulanacak Kuralların Tespitinde Hakkaniyet (Fairness) ve Verimlilik (Efficiency) İlkesi	100
aa) Hakkaniyet İlkesi	101
bb) Verimlilik İlkesi	102
6. Tahkim Usûlüne Dair Hakem Mahkemesince Verilen Kararların Denetimi	108
7. Hakem Mahkemesinin Takdir Yetkisinin Sınırları	109
§ 6. İrade Muhtariyetinin ve Hakemlere Tanınan Takdir Yetkisinin Sınırları.....	110
I. Genel Olarak	110
II. Tahkim Yerinin Emredici Kuralları	110
A) Eşitlik İlkesi.....	114
B) Hukukî Dinlenilme Hakkı.....	119
1. Genel Olarak	119
2. Hukukî Dinlenilme Hakkının Muhtevası	120
3. Hukukî Dinlenilme Hakkının Sınırları.....	124
a) Makûl İmkân.....	125
b) Tarafların Anlaşması.....	126

İKİNCİ BÖLÜM

MİLLETLERARASI TİCARÎ TAHKİMDE DELİLLER

§ 7. Milletlerarası Ticarî Tahkimde Delillere İlişkin Özel Durumlar .	127
I. Genel Olarak	127

II. Milletlerarası Ticarî Tahkimde Delillere İlişkin Kuralların Yetersizliği.....	129
III. Delillere Uygulanacak Kuralların Tespitinde Genel İlkeler....	131
A) Vasıflandırma.....	131
B) İrade Muhtariyeti.....	134
C) Hakemlerin Takdir Yetkisi	135
D) Delillerin Toplanmasında Tarafların İyiniyetli (In Good Faith) Davranma Yükümlülüğü.....	136
1. Genel Olarak	136
2. İyiniyetli Davranma Yükümlülüğünün İhlali Sayılabilecek Durumların Tespiti	138
§ 8. Delillerin İkamesine Dair IBA Kuralları.....	141
I. Genel Olarak	141
II. IBA Kurallarının Tarihiçesi.....	144
III. IBA Kurallarının Seçilmesi.....	147
§ 9. Milletlerarası Ticarî Tahkimde Belge	149
I. Genel Olarak	149
II. Belge Kavramı.....	151
A) Genel Olarak	151
B) Elektronik Belgeler	152
III. Belgelerin İbrazı	154
A) Genel Olarak	154
B) Tarafların Elllerinde Bulunan Belgeler	157
1. Belgelerin Hakem Mahkemesine ve Karşı Tarafa Sunulması.....	157
2. İbraz Zamanı	159
3. İbraz Süresinden Sonra Yeni Delil İbrazı.....	162
4. Belge Fotokopilerinin İbrazı ve Belgelerin Doğruluğu.....	164
C) Karşı Tarafın Elinde Bulunan Belgelerin İbrazı.....	165
1. Genel Olarak	165

2. Common Law Hukukunda Karşı Tarafın Elinde Bulunan Belgelerin İbrazı.....	166
3. Kıta Avrupası Hukukunda Karşı Tarafın Elinde Bulunan Belgelerin İbrazı.....	167
4. Milletlerarası Ticarî Tahkimde Karşı Tarafın Elinde Bulunan Belgelerin İbrazı	169
a) Genel Olarak	169
b) Milletlerarası Ticarî Tahkimde Belgelerin İbrazının Hukukî Dayanağı	175
c) Hakem Mahkemesinin Belge İbrazına Karar Verme Yetkisi.....	177
d) Belge İbrazı Talebinde Bulunma Zamanı.....	179
e) Hakem Mahkemesinin Re'sen Belge İbrazına Karar Vermesi	181
f) Belge İbrazının Şartları.....	182
aa) İbrazına Karar Verilecek Belgenin Belirli Olması Koşulu (Specifity)	183
bb) İbrazı Talep Edilen Belgenin Uyuşmazlık Konusu ile Bağlantılı ve Davanın Sonucuna Etkili Olması.....	187
aaa) Belgenin Dava Konusu Uyuşmazlık ile Bağlantılı Olması	189
bbb) Davanın Sonucuna Etkili Olması.....	191
cc) Belgenin Talep Eden Tarafın Elinde Olmaması	193
dd) Belge İbrazının Aşırı Derecede Külfetli Olmaması.....	194
ee) Belgenin Karşı Tarafın Elinde ya da Kontrolünde Bulunması	197
g) Belge İbrazı Talebine İtiraz Edilmesi.....	199
aa) Genel Olarak.....	199
bb) Belge İbrazı İçin Şartların Oluşmadığı İtirazı .	200
cc) Kendisinden Belge Talep Edilen Tarafın Belgenin Kendisinde Olmadığı ya da Kayıp veya Zayıf Olduğu İtirazı.....	201

dd) Hukukî Engel veya İmtiyaz Sebebiyle Belgenin İbraz Edilmemesi	203
aaa) Genel Olarak	203
bbb) İBA Kurallarında Sayılan Hukukî Engel ya da İmtiyazlar.....	206
ee) İtiraz Hakkında Karar Verilmesi	209
aaa) İtirazın Hakem Mahkemesi Tarafından Karara Bağlanması.....	210
bbb) İtirazın Tarafsız Bilirkişi Tarafından İncelenmesi Yoluyla Karara Bağlanması..	212
h) Belge İbrazına İlişkin Hakem Kararlarına Uyulmaması	214
D) Üçüncü Kişinin Elinde Bulunan Belgeler	221
1. Genel Olarak	221
2. Millî ve Milletlerarası Düzenlemelerde Konunun Düzenlenişi.....	222
3. Milletlerarası Ticarî Tahkim Uygulaması Bakımından	224
§ 10. Milletlerarası Ticarî Tahkimde Tanık	227
I. Genel Olarak	227
II. Milletlerarası Ticarî Tahkim Uygulamasında Tanık	229
III. Tanık Gösterilebilecek Kimseler.....	231
IV. Tanıkların Gösterilmesi	236
A) Genel Olarak	236
B) Mukabil Tanık (Rebuttal, Revised, Additional Witness) Bildirilmesi.....	238
V. Tanık Beyanlarının Alınması Usûlü.....	239
A) Tanıklar ile Tarafların ve Avukatlarının Görüşmesi.....	239
1. Genel Olarak	239
2. Tanıkla Tarafların ve Avukatlarının Görüşmesinin Muhtevası ve Sınırları	243
B) Tanık Beyanlarının Yazılı Olarak Sunulması.....	248
1. Genel Olarak	248

2. Tanık Beyanlarının Yazılı Olarak Sunulmasının Olumlu ve Olumsuz Yanları	251
3. Yazılı Tanık Beyanında Bulunması Gerekli Hususlar.	253
a) Tanığın İsmi ve Adresi, Tanığın Geçmişi, Nitelikleri, Eğitimi ve Tecrübesi Hakkında Açıklamalar ve (Varsa) Taraflar ile Bağlantısı	253
aa) Tanığın İsmi ve Adresi	253
bb) Tanığın Geçmişi, Nitelikleri, Eğitimi ve Tecrübesi Hakkında Açıklamalar	254
cc) (Varsa) Taraflar ile Olan Bağlantısı	254
b) Tanığın Bilgisinin Kaynağı ile Vakıaların Tam ve Detaylı Olarak Açıklanması.....	255
aa) Genel Olarak.....	255
bb) Duyuma Dayalı Tanıklık (Hearsay Evidence)	256
cc) Yazılı Tanık Beyanlarına Belge Eklenmesi.....	258
c) Tanıklık Yapılacak Dil.....	259
d) Tanık Beyanlarının Doğruluğuna Dair Beyan ve İmza	260
4. Yazılı Tanık Beyanlarının Sunulma Zamanı	261
§ 11. Milletlerarası Ticarî Tahkimde Bilirkişi	264
I. Genel Olarak	264
II. Kıta Avrupası ve Common Law Hukuk Sisteminde Bilirkişi..	266
A) Kıta Avrupası Hukuk Sisteminde Bilirkişi.....	266
B) Common Law Hukuk Sisteminde Bilirkişi.....	268
III. Milletlerarası Ticarî Tahkim Uygulamasında Bilirkişi	270
IV. Taraf-Bilirkişisi (Party Appointed Experts, Expert Witness) .	271
A) Genel Olarak	271
B) Millî ve Milletlerarası Tahkim Düzenlemelerinde Taraf-Bilirkişisi	272
C) Taraf-Bilirkişi Raporunun Sunulması	275
D) Mukabil Taraf-Bilirkişi Raporunun Sunulması.....	277
E) Bilirkişinin Seçiminde Dikkat Edilmesi Gerekli Hususlar	278

F) Taraf-Bilirkişisinin Bağımsızlığı.....	280
G) Taraf-Bilirkişi Raporunda Yer Alması Gerekli Hususlar	286
1. Bilirkişinin Özgeçmişi.....	286
2. Taraf-Bilirkişinin Raporunu Hangi Talimatlara Göre Hazırladığına İlişkin Beyan	287
3. Bağımsızlığa İlişkin Beyan.....	287
4. Taraf-Bilirkişi Raporunda Varılan Sonuçlar ve Dayanakları	288
5. Taraf-Bilirkişinin Görüşlerinin Doğru Olduğuna Dair Beyanı.....	289
6. Bilirkişi Raporunda Bulunması Gerekli Diğer Hususlar.....	290
H) Taraf-Bilirkişi Raporlarının Çelişmesi	290
V. Hakem Mahkemesince Atanan Bilirkişi	291
A) Genel Olarak	291
B) Hakem Mahkemesinin Bilirkişi Atama Yetkisi.....	292
1. Genel Olarak	292
2. Hakem Mahkemesinin Bilirkişi Atama Yetkisinin Taraflarca Kaldırılması.....	297
C) Bilirkişi ya da Bilirkişilerin Seçilmesi.....	299
1. Hakem Mahkemesinin Taraflar ile İstişaresi.....	299
2. Bilirkişide Bulunması Gerekli Nitelikler.....	300
3. Bilirkişi Seçimine İtiraz Edilmesi	303
4. Bilirkişilerin Seçilmesi Usûlü.....	304
D) Bilirkişi İncelemesi Yapılacak Konuların Belirlenmesi.....	306
E) Bilirkişi Görev Belgesi.....	310
1. Genel Olarak	310
2. Görev Belgesinde Bulunması Gerekli Hususlar.....	311
F) Bilirkişinin Raporunun Hazırlanması ve Sunulması	313
1. Genel Olarak	313

2. Tarafların Bilirkişiyeye Gerekli Bilgi ve Belgeleri Verme Yükümlülükleri	314
a) Bilirkişinin Gerekli Belgeleri İsteyebilme Yetkisi ..	314
b) Bilirkişi Tarafından Talep Edilen Belgenin Bilirkişi İncelemesi ile İlgili ve Davanın Sonucuna Etkili Olması.....	317
c) Bilirkişinin Hukukî Dinlenilme Hakkı ve Eşitlik İlkesine Riayet Etmesi.....	318
d) Bilirkişinin Taleplerinin Yerine Getirilmemesi.....	320
3. Bilirkişi Raporu	321
G) Bilirkişi Raporu Hakkında Görüş Bildirme Hakkı	322
H) Bilirkişi Raporunun Bağlayıcılığı.....	324
§ 12. Milletlerarası Ticarî Tahkimde Keşif.....	326
I. Genel Olarak	326
II. Hakem Mahkemesinin Keşif Yapma Yetkisi	327
III. Keşfin İcrası.....	327

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
MİLLETLERARASI TİCARÎ TAHKİMDE
İSPAT DURUŞMASI VE DELİLLERİN
KABUL EDİLEBİLİRLİĞİ VE
DEĞERLENDİRİLMESİ

§ 13. Milletlerarası Ticarî Tahkimde Duruşma Yapılması.....	331
I. Genel Olarak	331
II. Tarafların Talebi ile Duruşma Yapılması	333
III. Hakem Mahkemesinin Re'sen Duruşma Yapması.....	335
§ 14. Tanıkların Dinlenmesi	337
I. Genel Olarak	337
II. Tanıkların Duruşmada Hazır Edilmeleri.....	337
III. Gönülsüz Tanığın Dinlenmesi.....	338
A) Genel Olarak	338

B) Devlet Mahkemelerinin Yardımı	339
IV. Tanıkların Dinlenmesi (Sorgulanması) Usûlü	341
A) Kıta Avrupası ve Common Law Hukukunda Tanıkların Sorgulanması Usûlleri.....	341
B) Tanığın Hakem Tarafından Sorgulanmasının Olumlu ve Olumsuz Yanları.....	342
C) Tanığın Taraflarca Çapraz Sorgulanmasının Olumlu ve Olumsuz Yanları.....	343
D) Milletlerarası Ticarî Tahkim Uygulamasında Tanıkların Sorgulanması.....	345
1. Genel Olarak	345
2. Tanığın Doğrudan Sorgulanması	347
a) Genel Olarak	347
b) Doğrudan Sorgulamada Dikkate Alınması Tavsiye Edilen Hususlar	349
3. Tanığın Çapraz Sorgulanması (Cross Examination) ..	350
a) Genel Olarak	350
b) Çapraz Sorguda Dikkate Alınması Tavsiye Edilen Hususlar.....	353
c) Tanıkların Çapraz Sorgulanması Usûlü	354
4. Tanığın Hakem Mahkemesi Tarafından Sorgulanması.....	356
5. Tanıkların Belgeler Aracılığıyla Sorgulanması.....	357
6. Tanık Sorgulamalarının Sınırlandırılması	357
a) Genel Olarak	357
b) Davayla İlgisiz ve Davanın Sonucuna Etkisi Olmayan Sorgulama	358
7. Tanıkların Tecrit Edilmesi.....	359
8. Tanıkların Video Konferans ya da Benzer Bir Yolla Dinlenmesi.....	362
9. Tanıkların Yemin Etmesi	363
E) Tanıkların Duruşmada Dinlenmemesi.....	366
1. Tanığın Dinlenmesi Talebinden Feragat.....	366

2. Hakem Mahkemesince Tanığın Dinlenmesi	
Talebinin Reddi.....	367
3. Tanığın Duruşmada Dinlenmemesinin Sonuçları	369
a) Tanığın Haklı Bir Mazereti Olmaksızın Duruşmaya Gelmemesi Sebebiyle Dinlenmemesi.....	369
b) Duruşmada Dinlenmeyen Tanığın Yazılı Beyanlarının Kabul Edilebileceği Durumlar	371
aa) İstisnaî Durumlar.....	371
bb) Tanığın Haklı Bir Mazereti Sebebiyle Dinlenmemesi.....	372
c) Tarafların Çapraz Sorgulama Hakkından Feragati ya da Hakem Mahkemesinin Reddetmesi Sebebiyle Tanıkların Dinlenmemesi.....	373
§ 15. Bilirkişilerin Sorgulanması.....	375
I. Hakem Mahkemesince Atanan Bilirkişinin Sorgulanması.....	375
II. Taraf-Bilirkişilerin Sorgulanması	376
A) Genel Olarak	376
B) Taraf-Bilirkişilerin Duruşmadan Önce Toplanması	377
C) Bilirkişilerin Konferans Yöntemi ile Dinlenmesi (Expert Conferencing)	380
1. Genel Olarak	380
2. Konferans Usûlünün Olumlu Yönleri.....	382
3. Konferans Usûlünün Olumsuz Yönleri.....	384
4. Konferans Usûlünün İdaresi.....	385
D) Taraf-Bilirkişilerin Duruşmada Dinlenmemesi	387
§ 16. İspat Duruşmalarının İdaresi.....	389
I. Genel Olarak	389
II. Tanıkların Sorgulama Usûlünün Belirlenmesi.....	390
III. Duruşmadan Önce Yapılması Gerekli İşlemler	391
A) Duruşmada Dinlenecek Tanıkların Hakem Mahkemesine ve Diğer Taraflara Bildirilmesi.....	391
B) Duruşma Tarihinin Taraflara Makûl Bir Süre Öncesinden Bildirilmesi.....	393

C) Duruşmadan Önce Göz Önüne Alınması Gerekli Diğer Hususlar	394
IV. Tanık Beyanlarının Kaydının Tutulması	395
§ 17. Milletlerarası Ticarî Tahkimde Delillerin Kabul Edilebilirliği Ve Değerlendirilmesi.....	399
I. Genel Olarak	399
II. Delillerin Kabul Edilebilirliği (Admissibility)	399
A) Tanım.....	399
B) Vasıflandırma.....	400
C) Milletlerarası Ticarî Tahkim Uygulamasında Delillerin Kabul Edilebilirliği	401
1. Hakem Mahkemesinin Yetkisi.....	401
2. Hakem Mahkemesinin Yetkisinin Sınırı.....	405
3. Delillerin Kabul Edilmediği Durumlar	406
III. Delillerin Değerlendirilmesi	407
A) Tanım.....	407
B) Milletlerarası Ticarî Tahkim Uygulamasında Delillerin Değerlendirilmesi	407
1. Genel Olarak	407
2. Milletlerarası Ticarî Tahkim Uygulamasında Delillerin Değerlendirilmesinde Dikkate Alınan Bazı İlkeler	409
SONUÇ	413
KAYNAKÇA	421